

Szarvas József: Kultúránk része, így a demokráciánk egy-egy szelete a színház és a művészetek

A Tündérkert csillaga

Nem azért kell védenünk a kultúrát, az identitást, a nyelvet, mert veszélyben van, hanem azért, hogy ne legyen veszélyben. Na ezt nevezik konzervatív gondolkodásnak – mondta a Demokratának Szarvas József, a Nemzeti Színház művésze.

– A Nemzeti Színházban az őszi évad első társulati ülésével új időszakítás kezdődött. Vége a nagy igazgatóváltási háborúnak, lehet a munkára koncentrálni?

– Sem a csaták, sem az indulatok nem csitulak el teljesen, a legfontosabb most mégis az, hogy a mögöttünk álló dolgoknak legyen valamiféle tanulsága: ne maradjon nyom nélkül, hogy generációk találkoztak a színház körül egy olyan purparléval, ami méltatlan a magyar kultúrához. Sőt, a magyar színháztörténethez, közösségi gondolkodáshoz is. Olyan törésvonal volt ez az egész Nemzeti-ügy, amit muszáj értelmeznünk.

– Arra gondol, hogy a szakmai szempontokat teljesen kiütötték a különböző politikai érdekek?

– Pontosan, és ebben óriási a sajtó felelőssége is. A színházon belül ugyanis nem történt semmi különös: egy közintézmény vezetőjének letelt a mandátuma, kiírták újra a pályázatot, amelyen valaki nyert, jelesül éppen nem az, aki az előzőt esztendőre vitte. De belül, a falak között ez teljesen természetes esemény. Ahogy szintén nem rendkívüli egy ilyen helyzetben, hogy jött egy új igazgató, és ő másképpen gondolkodik színházról, esztétikumról, ízlésről, drámairodalomról, mást gondol közvetíteni, másokkal akar dolgozni. Emberek jönnek, emberek mennek, és ennek a szakma szerintem csak a hasznélvezője.

– Ezt hogy érti?

– Nézzük csak meg, ki mindenki ment el, és hova? Milyen nagy szerencséje van a székesfehérvári közönségnek például László Zsolttal, Gáspár Sándorral, a Katonának Kulka Jánossal, a Vígszínháznak Stohl

Andrással és Hevér Gáborral, az Örkénynek meg Znamenák Istvánnal. Kitűnő művészek mentek el, és rengeteg kitűnő maradt is, illetve csatlakozott újól a Nemzeti társulatához. A szakmánk kicsit megmozdult, és időről időre amúgy is szükséges impulzusok érik így a színészeket.

– Az mégiscsak a házon belüli forrongásra utal, hogy jó néhányan nem várták meg az új igazgató döntését, hanem szolidaritást vállalva Alföldi Róberttel, önmaguktól álltak fel.

– Az is benne van persze egy ilyen hisztérikus szituációban, ami e történet körül kavardott, hogy valaki rosszul méri föl az arányokat: beveszi a sok maszlagot. Mert mondjuk fiatal, kevésbé tapasztalt, és hirtelen hoz jó vagy rossz döntést. De továbbra is az a legfontosabb, hogy következmények nélkül egyikünk se lépjen tovább. Mindannyiunknak, akik a nemzeti kultúránkkal így-úgy foglalkozunk, le kell szűrni a tanulságokat: nem szabad úgy továbbmennünk, mintha például az Alföldi-Vidnyánszky-féle gesztusértékű kézfogás elmaradása teljesen természetes dolog volna. A kultúránk része, így a demokráciánk egy-egy szelete a színház, a művészetek, a sajtó, sőt a politika is. De az nem normális, hogy a Szegeden most bemutatott István, a király körül – amit nem láttam, így nem is tudok róla beszélni –, akkora indulatokat gerjesztett a média, hogy az örület. Halló, ne keverjük össze ebben is a politikát és a művészetet, beszéljünk csak a szakmai részről, magáról a bemutatóról! És nem arról, hogy nyakunkban a választási kampánnyal, politikai ujjgyakorlatként hogyan kell megint egymásra uszítani az embereket. Mert mi van, ha én nem akarok uszulni?

Ha a már meglévő belső, engem megtartó rendszert, ami reggel felkelt és éjjel lenyugtat, nem vagyok hajlandó hagyni kibillenteni csak azért, mert a politikának valami közvetlen dolga van. Közben nem vagyok persze vitaellenes sem, de nem úgy, hogy lenyilazzuk egymást. A párviadaloknak megvolt a maga kultúránk, ahogyan azt a Toldiban Arany János szépen megírta, ma viszont már más módon kell lefolytatni a vitákat.

– Régen nem voltak ekkora konfliktusok, ezért nem is tudjuk megfelelő módon kezelni őket?

– Dehogynem. Egészen biztos vagyok abban, hogy nagy meglepetés érne bennünket, ha az ügynöklistákat valaki egyszer kibontaná, és meglátnánk belőle, politikailag mennyire megszállt terület volt az elmúlt fél évszázadban a színház. Az ötvenes évektől a filmgyártással együtt a politika a saját terepének tekintette, kiváló lehetőségnek a szórakoztatás ürügyén való

átnevelésre, agymosásra. Ettől, úgy látszik, még mindig nehezen szabadulunk.

– Mi lehetne a megoldás?

– Például, ha már így alakult, helyet és terep adni arra, hogy ha valaki akar politikai színházat csinálni, hát tegye. Van ilyen stílus, olyan irányzat, operettet játszó színház, polgári színház, miért ne lehetne politikai is.

– És van alternatív, azaz izgalmas, újító és konzervatív, azaz provinciális, földhöz ragadt; legalábbis ahogyan azt sokan gondolni vélik.

– Kikérem magamnak, hogy a konzervatív az földhöz ragadt lenne! A konzervatív az egy értékrend, a földhöz ragadt meg tán Pató Pál. A konzervatív az értékmentő. Az értékmentés pedig miért nem lehetne éppen abban a korban, amelyben mi élünk, progresszív? Ennek a kornak ugyanis, és benne nekem, arra van szükségem, hogy értékeimet kiélve élhessek közösségben, a fiatalokat pedig meggyőzzem arról, hogy egy értékrend

mentén érdemes lobogni, akkor is, ha az konzervatív, tehát értékmentő.

– Közben, ahogyan Vidnyánszky Attila mondta az évadnyitó társulati ülésen, a színész szerepe alaposan leértékelődött mára. Valóban így van?

– Van-e rangja ma a színésznek? Nem tudom. Abban, hogy színész, tehát történetmesélő és szórakoztató ember vagyok, az a fontos, meg tudom-e őrizni a szakmámon keresztül a hitelességemet, és a hitelességemen keresztül meg tudom-e menteni a szakmám hitelességét. A saját szakmám rangját kell mindig tartanom, nem egyes politikai érdekeket védenem rajta keresztül. Még akkor is politikamentesen kell dolgoznom, ha néha előfordul, hogy egy teremben ülök Orbán Viktorral. Ami egyáltalán nem azt jelenti, hogy nekem ott, abban a közegben valami új ambícióm lenne. Ellenben miért titkoljam azt, hogy vannak bizonyos értékrendek, értékek, amelyek beilleszthetők a gondolkodásomba? Valaki más meg más politikussal ül le egy terembe, mással kezd el kávézni, az meg az ő terepe. A következő délelőtt aztán találkozunk a színházban, és gond nélkül elkezdünk együtt próbálni.

– A Budapesttől kétszázhatvan kilométerre lévő őrési parasztháza azonban nem menekülés mégis ebből a közegből?

– Inkább úgy fogalmaznék, hogy kiegészít, hozzáad az életemhez. Azzal a nyugalommal vagyok képes akár most is egy ilyen témában beszélgetni, hogy nekem van egy olyan, másfajta életem, ahol úgy kezdődik a nap, hogy na, Józsikám, iszunk egy pálinkát? De kiállítás megnyitóval, színházi előadásokkal, gyümölcsfűtetéssel, kenyérsütéssel, hidépítéssel, sok-sok közösségben megvalósult kulturális tevékenységgel folytatódik. Persze az is igaz, ha lemegyek Viszákra három napra, pedig én is tanyán nőttem fel, így nem ismeretlen a közeg, körülbelül egy hét, mire azt Budapesten kipihenem.

– Miért éppen Viszákot választotta?

– Teljesen véletlen. Persze az, hogy ott elkezdtem művészi értelemben is dolgozni, már tudatos döntés eredménye volt. Megjegyzem, azzal kezdődött az egész, hogy a szomszédom látta, éveken át csak fűvet nyírni járok oda tavasszal és nyáron. Akkor átjött hozzám a Pungor Robi, és azt mondta, na, művész úr, akkor még így szólított, mostantól fogva, amíg én vagyok a szomszédja, én fogom nyírni a fűvét. És akkor én addig mit csináljak?

Az engem nem érdekel, mondta. Egyszer aztán tényleg azon kaptam magam, hogy olvasom az újságot, iszom a kávémat, ő meg körbenyír a fűnyíróval. El kellett hát gondolkoznom rajta, miért menjek Viszákra, ha már fűvet nyírni sem kell, miért építsem fel újra a pajtát horribilis pénzből, mielőtt rám dől az egész? Azaz mit kezdjek a vizsáki fél életemmel?

– Így létrehozta a Pajtaszínházat.

– Ebben volt némi szerepe Kaszás Attilának is: mikor itt hagyott bennünket, az katarzis volt, az a bizonyos utolsó csepp a pohárban. Az ő emléke bírt rá, hogy a gondolatot, amely fölött oly sokat szivaroztunk és boroztunk, ne engedjem el, inkább valósítsam meg végre. Elindultam egy úton, és sok hihetetlen erős jellemű férfival találkoztam közben, akik segítettek: Kovács Gyula erdész-pomológus barátommal, Tenki László festőművésszel, Csernus Lőrinc építésszel, Kassai László zongoraművésszel, Ambrus Lajos író-pomológussal vagy éppen Alexa Károly irodalomtörténész-újságíróval.

– Hogyan fogadták elképzeléseit a helyiek?

– Igyekeztem belülről megismerni a falut, megérteni, minek kellene visszarendeződnie úgy, hogy újra élhető legyen, és hogy én ne a fővárosi színész göggyével avatkozzam mindebbe bele. És most már talán van miért idelátogatniuk a turistáknak is: Tenki László közreműködésének köszönhetően megvalósult például a Pajta Galéria és annak képzőművész programja, Kovács Gyula hihetetlen érdeme pedig a Tündérbert, amelybe a Kárpát-medence valamennyi őshonos gyümölcsfahagyatékának vizsáki epizódját mentjük.

– Ez falumegtartó-örökségvédelmi program is?

– Ahogyan a végtelen fajgazdaságú gyümölcsfahagyatékot mentjük, úgy kellene óvnunk a Kárpát-medence ugyancsak végtelen gazdagságú kulturális hagyatékát. Azt már gyerekként megtanultam, hogy nem azért kell kapálni a kertet, mert gazos, hanem azért, hogy ne legyen az. És ha ez igaz a növényi kultúrára, akkor igaz mindenre: nem azért kell védenünk a kultúrát, az identitást, a nyelvet, mert veszélyben van, hanem azért, hogy ne legyen veszélyben. Na ezt nevezik konzervatív gondolkodásnak. Mikor pedig kulturális programot szervezünk például a Pajtaszínházba, az nem azért van, mert vannak nagy formátumú művészbarátaink,

és megtehetem. Arra törekszünk, ha ők oda eljönnek, akkor abból a gondolatból teremtődjön valami, új érték jöjjön létre.

– A falvak elöregszenek, mindenki a városba vágyik. Az önéké lehet-e működő módja a kistelepülések megmenntésének?

– Erre mondta egy barátom, nehogy azt gondold, ez a megoldás. És tényleg nem az. A falusiak közül nagyon kevesen jönnek be a Pajtaszínházba vagy a galériába. De milyen a Gondviselés! Régóta kerestem azt a pontot, amiben a magam vehemenciájával valóban a segítségükre lehetek, ahol az ő őrségi értékeiket figyelembe tudom venni: ez lett a Tündérbert. Minden gyümölcsfának vizsáki gyermekgondnoka van, és minden esztendőben csak annyi fát

mentünk, ahány gyermek az azt megelőző évben, a faluban született. Mikor a kertet fölavattuk, 2009-ben, 52 gyümölcsfacsemete mellett ott állt 52 család. A pajtába ugyan nem nagyon jönnek be azóta sem, hiába kapott minden gyermek tizennyolc éves koráig ingyen belépőt, de ott van a kert, ami az ő nyelvükön beszél. Vagy a két éve életre hívott Tündérváró, valójában egy buszmegálló, ahová verseket írnak, képeket, rajzaikat ragasztják ki a helyiek. Ez az ő galériájuk. És ott van még a Tündérbert csillaga, a bőrű, vagyis a kishíd. Terveink szerint pedig jövőre megépül a közösség kemencéje.

– Kis lépések egy nagy célért?

– Valami olyasmi. Nagy lépéssel, szisztematikusan rombolták le a közösség megtartó kultúráját, amit csak apró lépé-

sekkel lehet hosszú távra újra felépíteni. A színházat érintő konfliktussal ugyanez a helyzet: a hosszú távon fenntartott értékrombolást nekünk kellene helyrehozni, újrafogalmazni. A mi generációnknak.

– Foglalkoztatja ez a kérdés a fiatalabb kollégáit is?

– A múltkor olvastam egy fiatal színököndék hölgygel készült beszélgetést, amelyben elmondta, milyen jó, hogy az egyetemen, amikor bezárul mögöttük az ajtó, nem kell azzal foglalkozniuk, mi történik a világban, csak magukra figyelnek, és készülnek a pályára. Ilyenkor viszont iszonyatosan megnő a felelőssége annak, aki ebbe a hermetikusan elszigetelt fekete lukba bemege őket tanítani. Én magam is tanultam, majd tanítottam pár évet a főiskolán, és tudom, micsoda érzékeny helyzet az a négy esztendő. De nem emlékszem arra, hogy az lett volna az életösztönünk, természetes állapotunk, hogy bemegeünk egy terembe és igyekszünk tudomást sem venni a kinti világról. Ez lehetetlen. Akkor mihez akarok hozzászólni, üzenni, mondani valamit? Az önmeghatározás nem lehet független attól, honnan jöttem, és mit akarok, pedagógusként sem. Mert ha én intenzíven bele akarok lépni egy kulturális térbe, kell hogy legyen véleményem a körülöttem lévő világról, a korról, amelyben élek. És nem csak a politikáról beszélek. Az én életem attól teljes, hogy a politikáról, a szakmámról, a szűkebb vagy éppen tágabb környezetemről is van véleményem. Ez az én felelősségem: hogy amit nagyszerűnek, zseniálisnak vagy éppen tündérinek gondolok, azt hogyan tudom a közösségbe építeni úgy, hogy abból az növekedni, épülni tudjon. Miközben fontos az is, hogy a rosszat a jóval, az értékest az értéktelennek ne keverjük össze, mert csak katyvasz lesz belőle. Világosan látom, hogyan citálják és maszatolják például a különböző médiafelületeken Vidnyánszky Attila a Nemzeti Színház évadnyitóján elhangzott mondatait. Egy ökörség lett abból a kijelentésből, hogy Európának szeretnénk felmutatni a magyar színházi kultúrát, hogy látva lássák. Nem az elköönlésről beszélt, amit annyira szeretnének a szájába adni. Hanem arról, hogy az egyén vagy éppen egy közösség kizárólag akkor tud empátiával és rálátással bírni egy másik értékrendre, ha onnan elválasztja és megtanulja értékelni a sajátját.

Farkas Anita, Szentei Anna